

ХОРХЕ ЛУИС БОРХЕС

БЕЛЕЖКА ЗА УОЛТ УИТМАН

Превод от испански: Румен Стоянов, 1994

chitanka.info

Цялото творчество на Уитман е
преднамерено.

Р. Л. Стивънсън
(Познати
изследвания на хора и
книги, 1882)

Писането на литература може да породи амбицията да бъде съградена една абсолютна книга, една книга на книгите, която да включва всички като платонически първообраз — цел, чиято доблест годините да не намаляват. Подхранвалите тази амбиция избрали възвишени сюжети: Аполоний Родоски — първия кораб, дръзнал да се озове сред опасностите на морето; Лукиан — схватката на Цезар и Помпей, когато орли воювали срещу орли; Камоенс — лузитанските оръжия на изток; Дън — кръговрата на преражданията на една душа според питагорейската догма; Милтън — най-древната от вините и Рая; Фирдоуси — престолите на Сасанидите. Гонгора, мисля, бе първият, преценил, че една важна книга може да мине без важна тема — смътната история, която разправят *Самотите*, е предумишлено маловажна, както посочиха и осъдиха Каскалес и Грасиан (*Филологически писма*, VIII; *Критикът*, II, 4). На Маларме не му били достатъчни изтъркани теми — потърсил отрицателни: отсъствието на едно цвете или на една жена, белотата на хартиения лист преди стихотворението. Както Патер, почувствал, че всички изкуства клонят към музиката, изкуството, в което формата е съдържание; неговото почтено изповедание: *Светът съществува, за да се превърне в книга* изглежда обобщава Омировата мъдрост, че боговете пращат неволи, та на бъдните поколения да не им липсва какво да възпяват (*Одисея*, VIII, накрая). Йейтс към хиляда и деветстотната година потърсил абсолютното в боравенето със символи, които да пробудят родовата памет или великата Памет, туптяща в индивидуалните съзнания; уместно би било да се сравнят тези символи с последвалите първообрази на Юнг. Барбюс в *Адът*, книга несправедливо забравена, избегнал (опитал се да избегне) ограниченията на времето

посредством поетическия разказ за основните действия на човека; Джойс в *Бдение над Финеган* — посредством едновременното представяне на черти от различни епохи. Преднамереното боравене с архаизми, за да се изкове една привидност за вечност, също е било практикувано от Паунд и от Т. С. Елиът.

Припомних някои похвати; никой не е по-любопитен от упражнявания през 1855 от Уитман. Преди да го разгледам, искам да приведа някои мнения, повече или по-малко предочертаващи онова, което ще кажа. Първото е на английския поет Ласълс Абъркромби. „Уитман — четем — извлече от своята благородна опитност този жив и индивидуален образ, който е едно от малкото действително велики неща в поезията на нашето време: образа на самия себе си.“ Второто е на сър Едмънд Гос. „Няма един истински Уолт Уитман... Уитман е литературата в състояние на протоплазма: един интелектуален организъм, тъй простодушен, че се ограничава да отразява приближилите се до него.“ Третото е мое, намира се на страница 70 от книгата *Обсъждане* (1932). „Почти всичко, писано за Уитман, е опорочено от две безкрайни грешки. Едната е прибързаното отъждествяване на Уитман книжовника с Уитман полубожествения герой от *Стръкчета трева*, както на дон Кихот с *Дон Кихот*; другата — неразумното възприемане на стила и речника на стихотворенията му, сиреч на самото изненадващо явление, чието обяснение се цели.“

Да си представим, че една биография на Одисей (основана върху свидетелствата на Агамемнон, на Лаерт, на Полифем, на Калипсо, на Пенелопа, на Телемах, на свинаря, на Сцила и Харибда) покаже, че той никога не е излизал от Итака. Разочарованието, което би предизвикала у нас тази книга, за щастие предполагаемо, е онова, което причиняват всички Уитманови биографии. Да се мине от райския свят на стиховете му към блудкавия летопис на дните му е един меланхолен преход. Парадоксално, тази неизбежна меланхолия се утежнява, когато биографът иска да се престори, че имало двама Уитмановци: „дружелюбния и красноречив дивак от *Стръкчета трева* и горкия книжовник, който я измислил“^[1]. Последният никога не е бивал в Калифорния или в Платканон; първият импровизира един апостроф във второто от тези места (*Духът, оформил тези места*) и е бил миньор в първото (*Започвайки от Поманок*, I). Последният в 1859 бил в Ню Йорк; първият, на втори декември, същата година присъствал във

Вирджиния на изпълнението на смъртната присъда на стария поборник срещу робството Джон Браун (*Година на метеорите*). Единият е роден в Лонг Айланд, другият също (*Започвайки от Поманок*), но и в един от южните щати (*Копнежи по дома*). Последният бил непорочен, сдържан и по-скоро мълчалив; първият — излиятелен и оргиастичен. Да се умножат тези разногласия е лесно; по-важно е да се разбере, че тъкмо щастливият скитник, когото предлагат стиховете от *Стръкчета трева*, би бил неспособен да ги напише.

Байрон и Бодлер драматизираха, в прочути томове, своето нещастие; Уитман — своето щастие. Подир тридесет години в Силс-Мария Ницше ще открие Заратустра: този педагог е щастлив или във всеки случай препоръчва щастията, но има недостатъка да не съществува. Други романтични герои — Ватек е първият от поредицата, Едмон Тест не е последният — широко наблягат върху различията; Уитман с поривиста скромност иска да прилича на всички хора. Стръкчета трева, предупреждава той, „е песента на един велик, задружен, народен индивид, мъж или жена“ (*Събрани съчинения*, V, 192). Или, безсмъртното (*Песен за мен*, 17):

*Тези са в действителност мислите на всички
хора от всички места и епохи — не са мои.*

Ако са по-малко твои, отколкото мои, те са нищо

или

почти нищо.

*Ако не са загадката и решението на загадката, не са
нищо.*

*Това е тревата, растяща, където има земя и има
вода, това е обикновеният въздух, къпещ планетата.*

Пантеизмът разпространи един тип фрази, в които се провъзгласява, че Бог е различни, противоречиви или (още по-добре) преплетени неща. Техният първообраз е този: „Обредът съм, дарът съм, дароприношението на отците съм, тревата съм, молитвата съм, огънят съм.“ (*Бхагавадгита*, IX, 16) Предхождащ, но двусмислен е фрагмент 67 на Хераклит: „Бог е ден и нощ, зима и лято, война и мир, ситост и глад.“ Плотин описва на своите ученици едно

умонепостижимо небе, в което „всичко е навсякъде, всяко нещо е всички неща, слънцето е всички звезди и всяка звезда е всички звезди и е слънцето“ (*Енеида*, V, 8, 4). Атар, персиец от XII век, възпява суровия прелет на птиците в търсене на техния цар — Симург; множество загиват из моретата, но оцелелите откриват, че те са Симург и че Симург е във всяка една от тях и във всички. Реторичните възможности на това разширение на принципа за тъждественост изглеждат безкрайни. Емерсън, четящ индусите и Атар, оставя стихотворението *Брама*; от шестнадесетте стиха, които го съставят, може би най-паметният е този: *Ако бягат от мен, аз съм техните криле*. Аналогичен, но с по-първичен глас е: *Аз съм единият и двамата* на Стефан Георге (*Звездата на съюза*). Уолт Уитман поднови този похват. Не го упражни, както други, за да определи божествеността или да играе със „симпатиите и различията“ на думите; поискал е да се отъждестви, в своего рода свирепа нежност, с всички хора. Каза (*Преминавайки с бруклинския ферибот*, 7):

*Бях инатлив, суетен, алчен, повърхностен и хитър,
подъл, злостен; вълкът, змията и свинята не
липсваха у мен...*

И също (*Песен за мен*, 33):

*Аз съм човекът. Аз страдах. Бях там.
Презрението и спокойствието на мъченици,
майката, осъдена за магьосничество, пред децата
си
изгаряна на клада;
преследваният роб колебливо се опира на оградата,
пъхти и се облива в пот;
пронизаните му крака и шия, жестоките куршуми и
ножове;
всичко това аз го усещам,
всичко това съм аз самият.*

Всичко това е почувствал и е бил Уитман, но основно бе — не в самата история; в мита — онова, което казват тия два стиха (*Песен за мен, 24*):

*Уолт Уитман, един космос, син на Манхатън,
вихрен, плътски, чувствен, ядящ и пиещ и зачеващ.*

Пак той ще бъде в идното, в нашата идна носталгия, създадена от тези пророчества, които я оповестиха (*Пълен с живот, сега*):

*Пълен със живот, сега, плътен, видим,
аз, четиридесетгодишен, в лето осемдесет и трето
на
Щатите ни,
тебе, след един век или след много векове,
тебе, неродения, аз търся.
Четеш ме. Невидимият сега съм аз.
Сега си ти, плътен, видим, ти предусещаш
стиховете и ме
търсиш.
Мисля колко ли щастлив ще ли е да си ти, ако можеш
да съм
твой другар.
Бъди щастлив, сякаш че съм с тебе.
(Не бъди премного уверен, че не съм със тебе)*

Или (*Песен за раздялата, 4, 5*):

*Приятелю! Не книга е това,
който ме докосне, един човек докосва.
Нощем ли е? Самички ли сме тука?
Обичам те, отърсвам се от тази си обвивка.
Аз съм като нещо безтелесно, тържествуващо и*

мъртво.^[2]

Уолт Уитман, човекът, бе директор на Бруклин ийгъл и чете основните си идеи по страниците на Емерсън, Хегел и Волни; Уолт Уитман, поетическият герой, ги е извлякъл от досега с Америка, онагледен от въображаеми опитности из спалните на Ню Орлиънс и в бойните поля на Джорджия. Този похват, добре видян, не означава лъжовност. Един лъжлив факт може да бъде по същество верен. Знайно е, Хенрих I Английски повече не се усмихнал подир смъртта на своя син; фактът, вероятно лъжлив, може да бъде истински като символ на кралската покруса. Каза се в 1914, че германците измъчвали и осакатили белгийски заложници; вестта, нека не се съмняваме, е била лъжлива, но полезно обобщаваше безкрайния и объркващ ужас от нахлуването. Още по-простим е случаят с ония, които приписват едно учение на житейски преживявания, а не на еди-коя си библиотека или на еди-кое си обобщение. Ницше в 1874 се подигравал с Питагоровата теза, че историята се повтаря циклично (*За ползата и вредата от историята*, 2); в 1881, по една пътека сред горите в Силваплана, внезапно му хрумнала тая теза (*Ессе homo*, 9). Недодялано, долно полицейско е да се говори за кражба; Ницше, разпитан, би отвърнал, че важното е преобразуването, което една идея може да извърши у нас самите, а не просто обосноваването ѝ^[3]. Едно нещо е отвлеченото предложение за божествено единство; друго — повеят, изтръгнал от пустинята неколцина арабски пастири и тласнал ги към несекваща битка, чиито предели са били Аквитания и Ганг. Уитман възнамерявал да покаже един идеален демократ, не да формулира една теория.

Откак Хораций с платонически или с питагорейски образи предсказал своето небесно преображение, в книжнината е класическа темата за безсмъртието на поета. Застъпилите я са го сторили в зависимост от пустославието, ако ли не от подкупа и отмъщението; Уитман извежда от боравенето с нея едно лично отношение с всеки бъдещ читател. Смесва се с него и диалогизира с другия, с Уитман (*Поздрав към света*, 3):

Какво чуваш, Уолт Уитман?

Така се е раздвоил Уитман вечният в този приятел, който е един стар американски поет от хиляда осемстотин и еди-коя си, а също и легендата за него, а също и всеки един от нас, и също щастието. Огромна и почти нечовешка била задачата, ала не по-малка бе победата.

---

[1] Открояват най-добре тази разлика Хенри Сейдъл Каиби (Уолт Уитман, 1943) и Марк ван Дорън в антологията на Вайкинг прес (1945). Никой друг, доколкото знам. ↑

[2] Заплетен е механизъмът на тия апострофи. Разчувства ни това, че поета го е разчувствало предвиждането на нашето чувство. Виж тези редове на Флекър, отправени към поета, който ще го прочете след хиляда години:

*Невидян приятелю, нероден и неизвестен,
ти, който изучаваш английската ни сладка реч,
думите ми прочети, когато си самичък нощем:
аз бях поет, аз бях младеж.*

↑

[3] Толкова много се различават разумът и убедеността, че най-сериозните забележки към всяко философско учение обикновено съществуват предварително в творбата, която го провъзгласява. Платон в Парменид предварително излага довода за третия човек, който ще му противопоставят Аристотел, Беркли (Диалози, 3), опроверженията на Хюм. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.